

Kritisk kuvending i sauepolitikken

Marit Adelsten Jensen, avdelingsleder Museumssenteret i Hordaland, avd. Havrå

Da landbruksminister Jon Georg Dale åpnet utstillinga «Livredderen» på Bygdø Kongsgård i fjor, snakket han varmt om betydningen av å ta vare på de gamle, norske sauerasene. Siden har han dessverre gjort en sauepolitisk kuvending som er svært dårlig nytt for nettopp denne typen sauer.

I det siste landbruksoppgjøret ble kravene for å få kvalitetstilskudd for slaktelam endret. Kjøttvekta har alltid vært viktig i politikken; nå ser den ut til å trumfe alle andre hensyn i sauepolitikken. «Kvalitetstilskuddet» har fått preg av et rent «kvantitetstilskudd». For bønder som driver med gamle spælsaautyper – relativt små og lettbeinte raser tilpasset et nøysomt liv i utmarka – blir det nesten umulig å få dyra opp i en slaktevekt som gir tilskudd på 500 kroner per lam. I alle fall hvis det skal opprettholdes reelt bærekraftig drift uten bruk av kraftfor – som dyra i utgangspunktet ikke trenger.

Gjennom Konvensjonen om biologisk mangfold er vi forpliktet til å vare på de nasjonale husdyrrasene våre. Likevel er 28 av disse 38 rasene truet eller kritisk truet, ifølge forskere fra NMBU og NIBIO.

For ikke mange år siden var også de gamle, norske spælsaautypene sterkt truet. Heldigvis startet grasrota selv en redningsaksjon, og gjennom hard og systematisk innsats over tid, har standhaftige ildsjeler kommet langt i retning av å reetablere levedyktige bestander.

Dette genetiske restaureringsarbeidet tåler imidlertid ikke rare tilbakeslagene før tilstanden igjen blir kritisk. Den genpoolen man er avhengig av for å unngå innavl og for å kunne avle frem friske dyr med gode arveegenskaper, er fortsatt ikke større enn den må være.

Bønder som jobber med gamle saueraser har jevnt over en økonomi som balanserer på en knivsegg. Da er et inntektsbortfall på 500 kroner per lam dramatisk. Disse kulturbiologiske vernearbeiderne hadde fortjent en håndrekning for den umåtelig viktige jobben de gjør, ikke en landbrukspolitikk som slår hånden av dem.

Men hvorfor skal man egentlig bry seg? En sau er da vel bare en sau, uansett rase?

Nei, fullt så enkelt er det faktisk ikke. Denne tilskuddsendringen føyer seg inn i en omsegripende *korttenkthet* i landbrukspolitikken som er en regelrett trussel mot vår fremtidige matvaresikkerhet.

Sammenlignet med industriavlet hvis eneste oppgave er å legge på seg fortest mulig, har de gamle sauerasene en rekke egenskaper vi ikke har råd til å miste. De utgjør en levende genbank med umistelige verdier; verdier som bidrar til å videreføre et genetisk mangfold i norsk sauehold og som sikrer at vi opprettholder nødvendig kunnskap om denne typen sauehold. Dette er en viktig forutsetning for at vi kan drive et økologisk bærekraftig landbruk med lokalprodusert sauekjøtt – i *hele* landet.

Den gamle spælsauen er en nøysom skapning som nyttiggjør seg energien i norsk utmark langt mer effektivt enn andre husdyr. Den spiser gress, lyng, einer, bær, urter og sopp – i kyststrøk også tang og tare. Den syntetiske, hvite sauen som dominerer i dag, er til sammenligning ei bortskjemt og fisefin frøken som ikke klarer seg uten det kraftforet norsk landbruk i urovekkende grad har gjort seg avhengig av.

Dyr som tidligere kvalifiserte til betegnelsen «stjernelam», når i dag bare så vidt opp i den laveste klassen som gir kvalitetstilskudd. Hva har skjedd i mellomtida? Jo, bruken av kraftfor har skutt i været, og man har avlet ensidig på gener som gir økt kjøttfylde. Det man dessverre glemmer, er at satser man utelukkende på noen arveegenskaper, går det nødvendigvis på bekostning av andre. I

jakten på økt kjøttfylde, risikerer vi blant annet å avle bort egenskaper som er viktige for dyrehelse og dyrevelferd. Vi får større, men svakere og mer hjelpeløse dyr.

Å finne kjøtt med bedre kvalitet enn det de hardføre, gamle rasene gir, er vanskelig. Du blir som kjent hva du spiser, og kjøtt fra sau som beiter i utmark er både magrere, mer smakfullt og inneholder mer av de sunne omega 3-fettsyrene enn kjøtt fra industrisau. Det er med kjøtt fra de gamle sauetypene norske mesterkokker henter hjem utmerkelse fra internasjonale konkurranser; derfor er det også så fortærende med en tilskuddsordning som blindt forveksler kvalitet med kvantitet.

Bedre landskapspleiere enn de gamle sauerasene skal du også lete lenge etter. I århundrer har de vært hovedarkitektene bak det åpne, flotte kystlandskapet som turistnæringa lever av. Denne kvaliteten ved Norge er også utsatt; forsvinner sauene fra utmarka mange nok steder, forsvinner også utsikten.

Ulla til disse sauene har helt unike kvaliteter; myk, varm bunn og innerst og vannavstøtende dekkhår ytterst. De er bedre egnet enn moderne sauetyper til å takle nedbørsøkningen som vil følge av klimaendringene. Kommer det styrtregn, rister spælsauen det bare av seg.

Legg til lette lamminger og søyer med sterke flokk- og morsinstinkter, og det burde være innlysende at vi må gjøre mer for å holde de gamle rasene i hevd. I stedet endres altså tilskuddsordningene på en måte som fort vil bidra til at disse rasene bygges ned.

Flere bønder vil bruke kraftfor for å få opp slaktevekta. Det underminerer den grunnleggende bærekraften i dette saueholdet. Andre ser seg nødt til å krysse inn tyngre sau, noe som på sikt fører til at rasene vannes ut. Enkelte teller nok også på knappene og vurderer å gi seg med de gamle rasene – eller med sauehold i det hele tatt.

Det vil i så fall være fryktelig trist. Genetisk mangfold er ikke bare en forutsetning for sunne og friske dyr, men også for vår evne til å produsere bærekraftig i hele landet. Fortsetter vi med en landbrukspolitikk der kjøttfylde og slaktevekt er det som teller, skaper vi et sørgelig *sårbart* landbruk. Vi spinner oss inn i et nett av «genetisk enfold» som kan vise seg svært vanskelig å komme ut av.

På kort sikt er det bønder med gammel spælsau som taper på endringen av kvalitetstilskuddet. På lengre sikt risikerer vi alle å bli tapere.